

Stāvoklis Rīgā 1919. gada jūnijā: Lielbritānijas misijas pulkvežleitnanta Harolda Aleksandra ziņojums

Situation in Riga in June 1919:

Report by Lieutenant-Colonel Harold Alexander, British Military Mission

Dokumentu publicēšanai sagatavojis, no angļu valodas tulkojis un komentējis

Translation and commentaries by

Ēriks Jēkabsons, Dr. hist.

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes Vēstures un arheoloģijas nodaļas profesors
Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050

18. novembrī Rīgā tika proklamēta Latvijas Republika, taču tās Pagaidu valdību gaidīja vairāk nekā pusotru gadu ilga, sarežģīta militāra un politiska cīņa par valsts neatkarību un starptautisku atzīšanu. Turklāt bija jācīnās arī pret iekšējo sabrukumu, badu un katastrofālu sanitāro stāvokli. 1918.–1920. gadā Latvijas teritorijā sadūrās un, izpaužoties visdažādākajās formās, savstarpēji savijās topošās Latvijas Republikas, Padomju Krievijas un latviešu boļševiku, vācbaltiešu un karā sakautās, pazemotās Vācijas, pretboļševistiskās Krievijas jeb dažādu krievu pretlielniecisko spēku pārstāvju, jauno un atjaunoto kaimiņvalstu – Igaunijas, Lietuvas, Polijas un Somijas, savu neatkarību tā arī nesaglabājušo republiku – Baltkrievijas Tautas Republikas un Ukrainas Tautas Republikas, visbeidzot – Rietumu lielvalstu intereses (starp šīm pašām lielvalstīm dažkārt savstarpēji atšķirīgās formās). Īpaši sarežģīta bija situācija līdz 1919. gada jūlijam, kad pēc Cēsu kaujām nostiprinājās Kārļa Ulmaņa Pagaidu valdības iespaids. Līdz tam pastāvēja veselas trīs valdības ar saviem bruņotajiem spēkiem. 1919. gada 22. maijā Rīgu ieņēma vācu spēki, kas gandrīz pilnībā kontrolēja situāciju līdz pat jūnija beigām.

Aplūkojamā Latvijas vēstures posma izpēte diemžēl joprojām ir nepilnīga – izpētīti ir vienīgi vairāki atsevišķi jautājumi, taču daudzu tikpat būtisku jautājumu dziļāka analīze vai nu vispār nav uzsākta, vai ir nepietiekama. Turklāt minētais īpaši attiecas uz periodu līdz 1919. gada jūlijam vācu spēku kontrolētajā teritorijā, ieskaitot Rīgu. Tāpēc publicējam unikālu liecību no Stenforda Universitātes Hūvera institūta arhīva krājumiem (ASV) – divus Lielbritānijas misijas locekļa Harolda Aleksandra (*Harold Alexander*) ziņojumus par stāvokli Rīgā 1919. gada jūnijā. Ziņojumu autors, kurš Latvijā ieradies pirmo reizi, sniedz savai priekšniecībai informāciju par situāciju Rīgā – saimnieciskajiem apstākļiem un sociālo situāciju, redzēto pilsētas

ielās un izklaides vietās, attiecībām starp latviešiem un vācbaltiešiem –, turklāt samērā precīzi un visumā pareizi to novērtējot, arī ziņas par vācbaltiešu un vāciešu attieksmi pret pilsētā esošajiem Antantes lielvalstu virsniekiem u. c.

1891. gadā Londonā grāfa ģimenē dzimušais H. Aleksanders, kurš 1919.–1920. gadā bija cieši saistīts ar Latviju, izvēlējās militāro karjeru – 1911. gadā beidza Sendhērstas kara akadēmiju un uzsāka dienestu Īru gvardes pulkā. Viņš jau pašā Pirmā pasaules kara sākumā piedalījās kaujās Francijā, tika ievainots un apbalvots, vēlāk sasniedza majora dienesta pakāpi. 1918. gada oktobrī H. Aleksanders tika iecelts par korpusa virsnieku skolas priekšnieku. Karam beidzoties, 1919. gada sākumā, viņš atsaucās sava bijušā pulka biedra pulkvežleitnanta Stīvena Talenta (*Stephen Tallents*) aicinājumam un tā vadītās misijas sastāvā devās uz Poliju, savukārt 1919. gada maija beigās kopā ar S. Talentu karakuģi no Dancigas brauca uz Latviju. 7. jūnijā H. Aleksanders ieradās Rīgā un palika pilsētā līdz 19. jūnijam, kad saistībā ar krīzi miera sarunās Parīzē un nopietnajiem kara atjaunošanās draudiem Eiropā britu un amerikāņu misiju virsniekiem tika dota pavēle atstāt Rīgu un atgriezties Liepājā, kur viņi vairākas dienas pavadīja uz savu karakuģu klāja. H. Aleksanders gan devās uz Tallinu, no kurienes pa zemes ceļu jau jūlija sākumā atgriezās Rīgā un piedalījās pamiera sarunās starp vācu un igauņu-latviešu spēkiem. 27. jūlijā viņš tika iecelts par reorganizējamā landesvēra – Latvijas armijas Vācu zemes-sargu (faktiski – brigādes) komandieri Tukumā, no augusta beigām – Latgales frontē, turklāt palika šajā amatā līdz 1920. gada martam.¹ Maijā H. Aleksanders atgriezās Anglijā un turpināja militāro dienestu: 1934.–1938. gadā bija angļu karaspēka pavēlnieks Indijā, Otrā pasaules kara laikā komandēja armiju grupas Tunisijā un Itālijā, Sabiedroto karaspēku Vidusjūras rajonā, 1944. gadā tika paaugstināts par feldmaršalu, 1946.–1952. gadā bija Kanādas ģenerālgubernators. Miris 1969. gadā.²

Abi dokumenti (ziņojumi) publicēti vispirms oriģinālvalodā (angļu valodā, saglabājot rakstības īpatnības), pēc tam – latviešu tulkojumā ar komentāriem un skaidrojumiem.

1. dokuments. Lielbritānijas misijas pulkvežleitnanta H. Aleksandera ziņojums par situāciju Rīgā. Rīga, 1919. g. 8. jūn.

Report on Riga by Lt. Col. H. R. Alexander. June 8th, 1919.

Population 1.

(a) before the war 516 000

(b) at present time 225 000 (approx.)

re (a) 10% of population were Jews.

150 000 – 200 000 were Balts.

Remainder were Russians and Letts.

re (b) Owing to lack of reliable statistics it is impossible to state.

Industries 2.

(a) Before the War

Dye Works

Saw Mills

Textile

Glass

Cement

Linseed Oil
 Cork
 Iron Foundries
 Manufacture of railway carriages
 India-rubber
 Alcohol
 Breweries
 Flax spinning
 Bricketeries

(b) at present time, the only factory working is the electric plant for lightning the City and running the train system.

When the Russians evacuated the city in 1915 they took all factory machinery with them.

Bolshevik Rule 3.

The people have suffered considerably under the Bolshevik regime, whose leader, Stotchka was particularly ferocious. It is estimated that 500 (approx.) of the people were shot, whilst 5000–6000 died from starvation, disease etc. There are few of the better class who have not been in prison.

Food condition. Up to Jan. 1st, during the German occupation 25 000 were getting free support, but when the Bolsheviks were in Riga, they gave free support cards to their friends, so now it is impossible to estimate how many people should have free support.

In two weeks a new “free support card” will be issued.

During Bolshevik regime – no food was allowed to be sold either in the shops or in the open market – but everyone had a bread card, and the people were fed through the kitchens.

Extra food was obtained by two ways:

- (a) By smuggling in food from the country districts
- (b) By dressing up as peasants and going into the country and obtaining it in exchange for jewellery, money etc.

The following are some interesting prices

(The Russian lb. is 400 grams)

Bread	18	roubles a lb.
Butter	130–150	R. “
Sugar	80	R. a lb.
Flour	35–40	R. a lb.

Food conditions to-day, 4.

There is still a very serious shortage of food and the prices are very high, but owing to American relief conditions are improving and prices are becoming lower.

(a) Some prices now:

Coarse White Flour ...	10	rb. a lb.
Rye Flour ...	7.50	“
Black Bread ...	8	“
Bacon	28	
Pork	24	
Poor Meat	12	

Butter	35-45	
Fish	6-8	
Potatoes	3	
Gritts	10	
Hens Eggs	2.50	
Ducks “	3,50	
Milk	6-6.50	rbs. a stoff
(Stof = 1.2 litres)		
Smoked Herrings	30 for 6	rbs.
Veal	13	rbs a lb.
Beef	13-17	rbs. a lb.
Salmon	40	rbs. a lb.
Sugar	16	“

(b) American Relief. The Americans have brought in the following amounts:

1200 tons of flour.

120 “ Bacon.

104 “ Condensed Milk.

31 tons of beans and cocoa have gone to child relief free.

(c) Card system. The system of cards is done on the index system and apparently works successfully.

There are 80 kitchens and they feed about 187 000 people.

Bread is bought at the shops and costs (1.20 rbs. for ? 5 lbs.) or 80 kopeks for a lb.

Soup was 50 kopeks a portion, but now costs 43 kopeks. A portion being ½ Stof.

Soup is made of the following:

30 grms. of gritts

10 “ vegetables

10 “ flour

10 “ meat cubes

alternately to the cubes, 13 poods of meat are put in for 7300 people.

Hospitals, Sickness, etc. 5.

There is a lot of sickness in Riga, especially amongst the children, who are suffering from rickets and other diseases due to malnutrition.

Spotted typhus and hunger typhus are also prevalent. Very little can be done owing to the scarcity of all medical requirements.

10-15 000 people under medical care.

Shortages 6.

There is a great shortage of everything – Especially:

(a) Linen and all kinds of clothing – (a suit of clothes costs 1000 roubles).

(b) Soap.

(c) Fuel.

(d) All luxuries such as tobacco etc. The price of any kind of cigarette is 2 roubles.

(e) Oils.

(f) Medical Stores.

(g) Leather. (Boots cost 300 roubles a pair).

Finacial state 7.

All banks are closed.

There is a shortage of small notes, with the result that 100 ruble note is difficult to exchange and is not wanted. The Czar Ruble is the most used.

1 Czar Ruble = 1 Est Rble.

or 1 Lett. “

1 Est. Ruble = 2 German Marks.

General Morale 8.

The people look very sallow and underfed, of course, the poor people look really ill.

There are very few shops open and there are not many people in the streets.

Tram cars are running, but finish at 6 p.m.

Everyone has to be in their houses by 8 p.m. unless they have special pass – even those with special passes do not go out after 8 p.m.

There are a very few horse cabs, but of these cabs, the horses are not so poor as might be expected.

The people are in great fear of Germans, who rule the town with iron discipline.

It seems likely, that if the Germans leave before any proper force is here that the Letts and the Balts will fight amongst themselves.

1. Iedzīvotāji.

a) pirms kara 516 000

b) pašlaik 225 000 (apmēram)

Pie a) 10% iedzīvotāju bija ebreji
150–200 000 bija vācbaltieši
Pārējie bija krievi un latvieši.

Pie b) uzticamas informācijas trūkuma dēļ minēto nav iespējams noteikt.

2. Rūpniecība.

a) Pirms kara

Krāsu ražošanas uzņēmumi

Zāģētavas

Tekstils

Stikls

Cements

Linsēklu eļļa

Korķi

Dzelzs lietuves

Dzelzceļa vagonu ražošana

Gumija

Alkohols

Alus darītavas

Linu vēršana

Ķieģeļnicas

b) pašreiz vienīgais uzņēmums, kas darbojas, ir elektrības iestāde, kura apgaismo pilsētu un nodrošina tramvaju sistēmu.

Kad krievi evakuēja pilsētu 1915. gadā, viņi aizveda sev līdzīgu visu fabriku iekārtas.

3. Boļševiku varas laiks.

Iedzīvotāji ir ievērojami cietuši no boļševiku režīma, kura līderis Stučka³ bija sevišķi nežēlīgs. Tiek rēķināts, ka 500 (apmēram) cilvēku ir nošauti un 5000–6000 nomira no bada, slimībām utt. Tikai nedaudzi no augstākajām kārtām nenokļuva cietumā.

Vairāki simti sieviešu no augstākajām kārtām tika uz vairākām nedēļām nosūtītas uz salām,⁴ un, kaut arī viņām bija ļoti maz pārtikas, nešķiet, ka viņām tās pietrūka daudz vairāk nekā pārējiem iedzīvotājiem.

Pārtikas situācija.

Līdz 1. janvārim Vācijas okupācijas laikā 25 000 saņēma pārtikas devas par brīvu, bet boļševiku varas laikā Rīgā viņi izsniedza brīvas pārtikas devu kartes saviem draugiem, tādējādi šobrīd nav iespējams pateikt, cik daudziem cilvēkiem pienāktos brīvas pārtikas devas.

Divu nedēļu laikā tiks izsniegtas jaunas “brīvas pārtikas devu” kartes.

Boļševiku laikā netika atļauts pārdot pārtiku ne veikalā, ne atvērtā tirgū, bet katram bija maizes kartiņa un zupas kartiņa, un cilvēki tika paēdināti virtuvēs.

Virsnormas pārtika tika iegūta divos veidos:

- a) Slepus ievēdot pārtiku no lauku rajoniem
- b) Pārģērbjoties par zemniekiem un dodoties uz laukiem, lai maiņas ceļā iegūtu pārtiku pret juvelierizstrādājumiem, naudu u. c.

Lūk, interesantu cenu saraksts:

(Krievu mārciņa ir 400 grami)

Maize – 18 rubļi par mārciņu

Sviests – 130–150 rbļ.

Cukurs – 80 rbļ. par mārc.

Milti – 35–40 rbļ. par mārc.

4. Pārtikas situācija šodien.

Joprojām pastāv ļoti nopietns pārtikas trūkums un cenas ir ļoti augstas, taču, pateicoties amerikāņu palīdzībai,⁵ apstākļi uzlabojas un cenas kļūst zemākas.

(a) Dažas pašreizējās cenas:

Rupjie baltie milti	10 rbļ. par mārc.
Rudzu milti	7,50
Rupjmaize	8
Speķis	28
Cūkgaļa	24
Sliktākas kvalitātes gaļa	12
Sviests	35–45
Zivis	6–8
Kartupeļi	3
Auzu pārslas	10
Vistas olas	2,50 [katra]
Piles olas	3,50 [katra]
Piens	6–6,50 rbļ. par stopu
(stops – 1,2 litri)	
Žāvētas reņģes	30 [reņģes] par 6 rbļ.
Teļa gaļa	13 rbļ. par mārc.
Liellopa gaļa	13–17 rbļ. par mārc.

Lasis 40 rbļ. par mārč.

Cukurs 16

(b) Amerikāņu palīdzība. Amerikāņi ir piegādājuši šādus krājumus:

1200 tonnas miltu

120 “ spēķa

104 “ kondensētā piena

31 tonna pupu un kakao izdalīta palīdzībai bērniem par brīvu

(c) Kartiņu sistēma. Kartiņu sistēma ir veidota saskaņā ar [trūkuma] rādītājiem un acimredzot darbojas sekmīgi.

Strādā 80 virtuves, un tās pabaro apmēram 187 000 cilvēku.

Maize tiek pirktā veikalos, un tā maksā (1,20 rbļ. par ? 5 mārciņām) jeb 80 kapeikas par mārciņu.⁶

Zupas deva maksāja 50 kapeikas, bet tagad maksā 45 kap. Deva ir ½ no stopa.

Zupas deva sastāv no:

30 gramu auzu pārslu

10 “ dārzeņu

10 “ miltu

10 “ gaļas kubiņu

Vai arī kubiņu vietā 13 pudi gaļas tiek izmantoti uz 7500 cilvēkiem.

5. Slimnīcas, slimības u. c.

Rīgā ir daudz saslimšanas gadījumu, īpaši starp bērniem, kas cieš no rahīta un citām slimībām, kuru iemesls ir nepietiekams uzturs.

Ir izplatīts arī izsitumu tīfs un vēdera tīfs.

Ļoti maz iespējams līdzēt, jo trūkst visu nepieciešamo medikamentu.

10 000 – 15 000 cilvēkiem tiek sniegta medicīniskā palīdzība.

6. Trūkstošās preces.

Pastāv visa [nepieciešamā] liels trūkums, sevišķi:

(a) Veļa un visa veida apģērbi (uzvalks maksā 1000 rubļu).

(b) Ziepes.

(c) Degviela.

(d) Visas luksusa preces, tādas kā tabaka u. c., jebkura veida cigaretes cena ir 2 rbļ.

(e) Eļļas.

(f) Ārstnieciskie līdzekļi.

(g) Ādas izstrādājumi. Zābaki maksā 300 rubļu pāris.

7. Finansiālā situācija.

Visas bankas ir slēgtas.

Vērojams mazā nomināla naudas zīmju trūkums, rezultāts ir tāds, ka 100 rubļu naudas zīmi ir grūti izmainīt un to nevēlas pieņemt. Cara rublis ir visizplatītākais.

1 cara rublis – 1 Ostrublis⁷ jeb 1 Latvijas rublis

1 Ostrublis – 2 Vācijas markas

8. Vispārējais morālais stāvoklis.

Cilvēki izskatās ļoti bāli un nepietiekami ēdināti, protams, trūcīgie cilvēki izskatās patiesi slimi. Atvērti ir tikai daži veikali, un uz ielām nav daudz cilvēku.

Tramvaji brauc, taču pārtrauc kustību plkst. 6 pēcpusdienā.

Plkst. 8 vakarā visiem jāatrodas savās mājās, ja viņiem nav izsniegtas speciālas caurlaides, un pat tie, kuriem ir speciālas caurlaides, neiet ārā pēc plkst. 8 vakarā.

Sastopami tikai ļoti nedaudzi ormaņu vezumi, taču šos vezumus velkošie zirgi nav tik slīktā stāvoklī, kā varētu sagaidīt.

Cilvēki ļoti baidās no vāciešiem, kas pārvalda pilsētu ar dzelzs disciplīnu.

Izskatās, ka gadījumā, ja vācieši aizietu, pirms šeit būtu kāds pienācīgs spēks, latvieši un vācbaltieši cīnīsies savā starpā.

2. dokuments. H. Aleksandera ziņojums par stāvokli Rīgā. Tallinā, 1919. g. 21. jūn.

General report on conditions in Riga by Lt. Col. Alexander

This report on my observations covers twelve days. I arrived in Riga on June 7th and left on June 19th.

Since my last report on June 10th economic conditions in Riga have been gradually improving.

1. Morale.

(a) The people look better and happier. Although there is nothing fresh to be bought in the shops, the streets are well peopled with people, especially the parks and boulevards. The grass in the parks is being cut and the gardens are being cared for.

More cafes and restaurants are opening. The well-known teashops were opened about a week ago, viz., the "A.T." at the end of the Alexander Prospekt and the Caffè Reinor. The latter is crowded every afternoon from 4 p.m. to 8 p.m. with German and Baltic officers and with demi-mondaines. Tea, coffee and cakes are sold, and there is a good orchestra.

This café is run by a Balt who came from Germany ten years ago. He served as an interpreter in the German army during the war, on the Western front. He appears very friendly towards British, although like the rest he states emphatically that Germany will never be able to live under the peace conditions, as these would involve her ruin economically.

Prices in all these cafes are much the same – three rubles per glass of chocolate or coffee and three rubles for a very ordinary cake.

A good meal can be procured at restaurants but at a very high price. A dinner of soup, fish, and meat costs anything up to 150 rubles a head. Wine can be bought but is very expensive. Rhine champagne is from 40-80 rubles a bottle. Very indifferent red and white wines can be bought at much the same price.

There are two cabarets open up to 4 a.m. viz., the "Frankfurt" and the "Victoria". These are filled solely with German officers and demi-mondaines, who spend their time in drinking champagne and dancing.

Tobacco is still a luxury, not be bought except at exorbitant prices, and then it is often of the very worst quality.

Nothing fresh, except food, has entered Riga, so that prices and shortages of other staples are much the same as in my last report.

Both Russian and German theatres are running, and concerts are being given in various halls.

Although there are many poor people in the city, very few beggars are seen in the streets. This is no doubt due to German administration.

Passes are still needed to be out at night, but during the last week the hour at which everybody must be indoors has been extended from six to 10 p.m.

2. Food and prices on the market.

Food prices are falling day by day. For example:

<u>June 7th</u>			<u>June 17th</u>		
Good veal	13	Rbls. a lb.	12	Rbls. a lb.	
Beef	13-17	Rbls. a lb.	12-14	Rbls. a lb.	
Best pork	25	Rbls. a lb.	22-24	"	a lb.

This is due to a two causes:

(a) Food is being brought in from the country. For example prices are much lower in Mitau, and the country districts. The Jews are trading by bringing in food to the city.

(b) The arrival of American foodstuffs.

Other examples:

<u>June 7th</u>			<u>June 17th</u>		
Eggs	2.50	Rbls. each	Eggs	1.50	Rbls. each
Butter	30.00	" a lb.	Butter	14.00	" a lb.
Fish	5-6	"	Fish	3-5	"

It is interesting to note that not all food prices in districts outside Riga are cheaper than in the city itself. For instance, butter in Wenden costs 25 Rbls. a lb. today, and tobacco is of worse quality and much more expensive.

3. Hospitals & Children's homes.

There are four large hospitals in Riga, all well filled with patients varying in age, the majority suffering from diseases caused by malnutrition. Here is a very well-run children's hospital, where the patients' age varies from three months to 14 years. These children are suffering from spotted typhus and rickets, due to lack of proper food. The great difficulty is to obtain medical requirements, especially soap. It is appalling to see the condition of most of these children, who are never likely to recover from the effects of their sickness. The Americans have done a great deal towards helping the children's hospital, and conditions are better now.

There are 18 different children's homes, mostly Lettish, but a few Baltic, the latter being infinitely better run, as regards discipline, cleanliness, cooking etc. There are also mixed establishments of Letts, Russians and Balts, varying in number. It is impossible to keep an accurate account of the number of sick, as they vary from day to day. The all-important necessities for the hospitals are:

1. Medical requirements, especially soap.
2. Proper food, milk especially.

Prisons.

I have nothing fresh to report as regards conditions, as noted in my last report.

Major Fletcher, in command at Riga, has fulfilled his promises of a fresh court, with the publication in the local papers of the members of the court, and names and cases of the accused. I now feel satisfied that conditions are satisfactory. The prisons are quite clean, discipline is good, and sanitary arrangements fair. There is also a promise of more and better food.

5. German rule in Riga.

(a) Attitude and Bearing

Riga is now entirely dominated by Germans. The streets are crowded by Prussians of many different regiments, mostly infantry, but also cavalry and gunners. Their discipline is improving every day, and their turnout is also much better. Their

attitude to Entente officers is openly hostile. It is novelty to obtain a salute from a private soldier. The men for the most part content themselves with scowling. The officers are much the same but more haughty. The following incidents are typical of their attitude:

- (i) When H.M.S. "Waterhen" was lying alongside the quai June 6th, a German officer collected a party of at least twenty private soldiers, and in the hearing of the British sailors declared her to be a captured German destroyer flying the British flag. This same officer repeated the same story to one of the "Waterhen"'s lieutenants. The story was later circulated round Riga by the German soldiery.
 - (ii) June 10th–12th a party of twenty collected outside the Hotel Petersburg, where the members of the American Food Mission and myself were stopping, and for several hours sang and played German patriotic songs. They were joined by a medical officer of the Guard Reserve Division.
 - (iii) On June 18th I entered the café of the Frankfurt Hotel about one a.m. No sooner I sat down than a German officer requested me to leave the restaurant. On my declining to do so several officers more or less drunk wished to create a brawl. A fight was only prevented by a Prussian officer belonging to a Major Fletcher's staff, who wisely kept his brother officers quiet.
 - (iv) The Germans openly boast that the peace terms are quite impossible. Others say that even if they are forced to sign, it will make no difference, as they intend to join with Russia when possible, and then they will have their revenge on France and Britain.
 - (v) Their whole attitude may be summed up in the words: "We don't care what has happened in the West; we have won the war in the East".
- (b) Organization etc.
- (i) The Baltic Landeswehr headquarters is nearly all staffed by Germans. Its Commander, Major Fletcher, is Prussian, as well as his Chief of Staff and Adjutant. The Gendarmerie Chief, Lieut. Hoffman, is also Prussian. These officers however, have been exceedingly polite and obliging towards officers of Entente, and no obstacle has been put in the way of carrying out our work.
 - (ii) The Esplanade, which is a large parade ground in the middle of the town, is used all morning for drilling the Baltic recruits. Squads of these new recruits, partly equipped in German uniforms, are learning arm drill, squad drill, and machine-gun drill, as well as route-marching. On the march they are taught to sing the German patriotic songs. Their age varies from 16 years to over 30. Many boys of fourteen are used as couriers and wear the feldmützer with German and Prussian cockade. All recruits are drilled by German officers and non-commissioned officers. They are for the most part excellent material for the making of soldiers and are very keen.
 - (iii) The German troops proper are used as police, sentries, etc. and do a good deal of route marching. Some German troops, with machine-guns and artillery, left Riga on the night of June 18th, but I am unable to ascertain what number or of what regiments. They were moving East or North-East.
 - (iv) The Germans have an armoured car, with a light field gun (77 mm) and two machine-guns. This is occasionally driven at full speed through the town, with

its full compliment of gunners in steel helmets and with an iron cross painted on the outside of the car. This is obviously done to impress the inhabitants of Riga.

6. The Balts.

I should say that nearly all Balts of serviceable age have been mobilized. Even the elderly men wear the Baltic military cap. – A German cap with the light blue band and the Baltic cockade of blue and white. Their attitude to the Letts is far from friendly. For example, if one asks a man if he is a Balt or a Lett and he happens to be a Balt, he will indignantly say “Of course I’m a Balt. The Letts are all Bolsheviks”. Nearly all Balts will say the same thing of the Letts. Their great fear, so they say, is that if the Germans leave, Bolshevism will return. They all agree, that the Letts will never be able to run their own country and that they will have to come under the influence of Russia or Germany. Their attitude is entirely sympathetic to Germany, and they declare that the Fatherland will never accept the peace terms.

Outwardly the Balts are quite friendly to the Entente. Some officers are quite agreeable, but make no advance to get on intimate terms with either British or Americans. To be saluted by a Balt soldier is not rare.

7. The Letts.

The Lets, especially the Lettish officers, are most sympathetic to the Entente, but especially towards Great Britain, to whom they look for every assistance.

(a) For example, Lieut. Jahnis Kihselis, who commands a company in Col. Ballod’s Lettish forces, told me the following incident. He told his company that he had some new uniforms, at which they all asked if they were British. On his replying in the negative they were greatly disappointed.

(b) Again, the British and Americans were asked to a Lettish concert on June 18th, and on the entering the hall were loudly welcomed most enthusiastically by over two thousand persons. Their attitude to the Germans is most hostile, and it is only with the greatest difficulty that the military authorities keep the soldiers from rising against their enemies. They intend at the very first opportunity to get their land free from the Balts and give it to their own countrymen. The Lett considers the Balt as a German with purely German sympathies. They are very dissatisfied with Needra’s government, which was put up by the Germans. For example, they say, “If we complain about anything to the Government, their answer is to blame the German military authorities who in their turn, when questioned, say, “We did this with the consent of your own government, so it is their fault.”

It is obvious, as the Letts point out, that Needra’s Government is merely a cloak behind which the German military are working. It is pathetic to see what little influence the Letts have in their own town of Riga.

8. Russians.

Prince Lieven, who commands the Russian forces, appears most friendly to the Entente, but he is greatly mistrusted by some Russian officers. I quote the case of six officers from Poland and three who belonged to a mission in the Ukraine, who escaped and worked up to Riga. I asked them if they would join Prince Lieven, but all unanimously refused. They were anxious to go to the Murman coast or join Kolchak, but would not join the Lieven forces as they distrusted their leader, accusing him of German sympathies. The Russian officers of Prince Lieven’s corps are not particularly well disposed to

the Entente. They say that Britain has promised them help, but has left them in the lurch to get on by themselves as best they can. This belief is unfortunate and if it spreads is likely to have very serious consequences in the future, as I am convinced from what I have seen that the Germans are doing all they can to get in with the Russians, so as to join up with them and make themselves indispensable to that country when conditions become more favourable. As I have pointed out, German officers openly boast of this.

Remarks

It is obvious that the Germans have no intention of voluntarily leaving Lettland. If forced to do so they will keep their grip on the country through the Balts whom they are organizing as quickly as they can. They hope eventually to join up with Russia and so gain what they have temporarily lost. The feeling of the Letts against the Germans and the Balts is most bitter and is growing worse every day, and will eventually end in serious trouble unless the Germans leave very soon. They would willingly hand over the whole country to the influence of Great Britain. I have no doubt that there is still a large Bolshevik element in Lettland, especially in Riga, and therefore it is essential for the Letts to be sufficiently organized and armed to maintain order.

Šis ziņojums par maniem novērojumiem Rīgā aptver 12 dienas. Es ierados Rīgā 7. jūnijā un izbraucu 19. jūnijā.

Kopš mana pēdējā ziņojuma 10. jūnijā ekonomiskā situācija Rīgā ir pakāpeniski uzlabojusies.

1. Morāle.

Cilvēki izskatās labāk un ir priecīgāki. Kaut arī veikalos nevar nopirkt neko svaigu, ielas ir diezgan pilnas ar cilvēkiem, sevišķi parki un bulvāri. Zāle parkos tiek nopļauta, un dārzi ir sakopti.

Ir atvērts vairāk kafejnicu un restorānu. Apmēram pirms nedēļas tika atvērtas labi pazīstamās tējnicas "A. T."⁸ Aleksandra prospekta⁹ galā un "Cafe Reinor"¹⁰. Pēdējā katru pēcpusdienu no plkst. 4 līdz 8 ir pilna ar vācu un vācbaltiešu virsniekiem, kā arī vieglas uzvedības sievietēm. Tiek pārdota tēja, kafija un kūkas, kafejnicā ir labs orķestris. Šo kafejnicu vada vācbaltietis, kurš ieradies no Vācijas pirms desmit gadiem. Kara laikā viņš dienējis kā tulks Vācijas armijā, Rietumu frontē. Viņš pret britiem izturas ļoti draudzīgi, kaut arī, tāpat kā pārējie, uzsvērti saka, ka Vācija nekad nevarēs pastāvēt ar [izvirzītajiem] miera nosacījumiem, jo tie to sagrautu saimnieciskā ziņā.

Cenas visās šajās kafejnicās ir lielā mērā līdzīgas – trīs rubļi par šokolādes vai kafijas glāzi un trīs rubļi par ļoti vienkāršu kūku.

Restorānos var dabūt labu maltīti, taču par ļoti augstu cenu. Pusdienas – zupa, zivs un gaļa – maksā apmēram 150 rubļu vienai personai. Iespējams nopirkt vīnu, taču tas ir ļoti dārgs. Reinas šampanietis maksā 40–60 rubļu pudelē. Ļoti viduvējas kvalitātes sarkano un balto vīnu var nopirkt apmēram par to pašu cenu.

Darbojas divas kabarejas, kuras ir atvērtas līdz plkst. 4 no rīta – "Frankfurt"¹¹ un "Viktoria".¹² Tās ir pilnas tikai ar vācu virsniekiem un vieglas uzvedības sievietēm, kas pavada laiku, dzerot šampanieti un dejojot.

Tabaka joprojām ir greznība, ko var iegādāties tikai par pārmērīgām cenām, un arī tad tā bieži ir pašas sliktākās kvalitātes.

Nekas svaigs, atskaitot pārtiku, Rīgā nav ticis ievests, tāpēc cenas un nepieciešamāko preču trūkums ir lielā mērā tāds pats, kā minēju savā iepriekšējā ziņojumā. Darbojas gan krievu, gan vāciešu teātri, tāpat notiek koncerti dažādās zālēs. Kaut arī pilsētā ir daudz trūcīgu cilvēku, uz ielām redzami vienīgi daži ubagi. Tas, neapšaubāmi, pateicoties vācu administrācijai.

Joprojām nepieciešamas caurlaides, lai atrastos ārpus mājas naktī, taču pēdējā nedēļā laiks, kad visiem jāatrodas mājās, tika pagarināts no plkst. 6 līdz 10 vakarā.

2. Pārtikas cenas tirgū.

Pārtikas cenas krītas ar katru dienu. Piemēram:

<u>7. jūnijā</u>			<u>17. jūnijā</u>		
Labā teļa gaļa	13	rbļ. mārc.	12	rbļ. mārc.	
Liellopa gaļa	13–17	rbļ. mārc.	12–14	rbļ. mārc.	
Labākā cūkgaļa	25	rbļ. mārc.	22–24	rbļ. mārc.	

Tas izskaidrojams ar diviem iemesliem:

(a) Pārtika tiek piegādāta no laukiem. Piemēram, Jelgavā un lauku rajonos cenas ir daudz zemākas. Ebreji tirgojas, nogādājot pārtiku uz pilsētām.

(b) Amerikāņu pārtikas piegāde.

Citi piemēri:

<u>7. jūnijā</u>			<u>17. jūnijā</u>		
Olas –	2,50	rbļ. katra	Olas	1,50	rbļ. katra
Sviests –	30,00	rbļ. mārc.	Sviests	14,00	rbļ. mārc.
Zivis –	5–6	rbļ. mārc.	Zivis	3–5	rbļ. mārc.

Interesanti atzīmēt, ka ne visas pārtikas cenas rajonos ārpus Rīgas ir zemākas nekā pašā pilsētā. Piemēram, sviests šodien Cēsīs maksā 25 rbļ. mārc., un tabaka ir daudz sliktākas kvalitātes un dārgāka.

3. Slimnīcas un bērnnunami.

Rīgā ir četras lielas slimnīcas, visas pilnībā pilnas ar dažāda vecuma pacientiem, kas lielākoties slimo ar kaitēm, kuras izraisa nepietiekams uzturs. Ļoti labi tiek vadīta bērnu slimnīca, kurā ir pacienti vecumā no trim mēnešiem līdz 14 gadiem. Šie bērni slimo ar neatbilstoša uztura izraisītu izsitumu tīfu un rahītu. Ļoti grūti ir dabūt ārstnieciskos līdzekļus, sevišķi ziepes. Ir šausmīgi noskatīties, kādā stāvoklī ir lielākā daļa šo bērnu, šķiet, viņi nekad neatgūsies no slimību sekām. Amerikāņi ir daudz darijuši, lai palīdzētu bērnu slimnīcai, un tagad apstākļi ir uzlabojušies.

Darbojas 18 dažādi bērnnunami, galvenokārt latviešu, taču ir arī daži vācbaltiešu, pēdējie noteikti tiek nesalīdzināmi labāk vadīti disciplīnas, tīrības, ēdienu gatavošanas u. c. ziņā. Tāpat pastāv arī jaukta tipa iestādes, kurās ir dažāds latviešu, krievu un vācbaltiešu skaits. Nav iespējams konstatēt precīzu saslimušo skaitu, jo tas katru dienu mainās. Vissvarīgākās nepieciešamās lietas slimnīcām ir:

1. Ārstnieciskie līdzekļi, sevišķi ziepes.
2. Pienācīga pārtika, sevišķi piens.

4. Cietumi.

Man nav nekā jauna, ko ziņot par apstākļiem, kurus minēju savā pēdējā ziņojumā.¹³ Majors Flečers,¹⁴ Rīgas komandants, ir izpildījis savus solījumus reorganizēt tiesu, publicējot vietējā presē tiesas locekļu vārdus, kā arī apsūdzēto vārdus un apsūdzības. Tagad esmu apmierināts, jo apstākļi ir apmierinoši. Cietumi ir diezgan tīri, disciplīna laba, un sanitārie apstākļi vidēji. Tāpat ir solīts palielināt un uzlabot pārtikas devas.

5. Vācu vara Rīgā.

(a) Attieksme un uzvedība

Rīgā pašlaik pilnībā dominē vācieši. Ielas ir pilnas ar prūšiem no dažādiem pulkiem, galvenokārt kājniekiem, bet ir arī kavalēristi un artilēristi. Viņu disciplīna ar katru dienu uzlabojas, un viņu ekipējums arī ir daudz labāks. Viņu attieksme pret Antantes virsniekiem ir atklāti naidīga. Saņemot militāru sveicienu no ierindas karavīra ir pārsteigums. Parasti viņi iztiek ar drūmu skatienu. Virsnieki izturas līdzīgi, tikai vairāk augstprātīgi. Viņu uzvedībai ir tipiski šādi incidenti:

- (i) Kad 6. jūnijā Viņa Majestātes kuģis “Waterhen” bija noenkurots ostas krastmalā, vācu virsnieks sapulcināja vismaz divdesmit ierindas karavīru grupu un, britu jūrniekiem dzirdot, paziņoja, ka tas ir sagrābts vācu iznīcinātājukuģis, kam uzvilks britu karogs. Tas pats virsnieks šo pašu stāstu atkārtoja arī vienam no “Waterhen” leitnantiem. Stāstu vēlāk Rīgā izplatīja vācu zaldāti.
- (ii) 10.–12. jūnijā divdesmit [vācu karavīru] grupa sapulcējās pie viesnīcas “Petersburg”,¹⁵ kur bija apmetušies Amerikas Pārtikas misijas locekļi un es, un vairākas stundas dziedāja un spēlēja patriotiskas vācu dziesmas. Viņiem pievienojās gvardes rezerves divīzijas ārsts virsnieks.
- (iii) 18. jūnijā ap plkst. 1 naktī es iegāju “Frankfurt Hotel” kafejnīcā. Tikko es apsēdos, vācu virsnieks pieprasīja, lai atstāju restorānu. Kad es atteicos to darīt, vairāki virsnieki, vairāk vai mazāk piedzērušies, gatavojās sākt kašķi. Konfliktu novērsa tikai majora Flečera štābam piederīgs prūšu virsnieks, kurš saprātīgi savaldīja savus brāļus virsniekus.
- (iv) Vācieši atklāti lielās, ka miera nosacījumi ir pilnīgi nepieņemami. Citi izsakās, ka pat gadījumā, ja viņi tiks piespiesti [miera līgumu] parakstīt, tam nebūs nekādas nozīmes, jo viņi gatavojas, kad būs iespējams, apvienoties ar Krieviju, un tad viņi gūs revanšu pret Franciju un Lielbritāniju.
- (v) Kopumā visu viņu attieksmi var raksturot ar vārdiem: “Mūs neuztrauc, kas ir noticis Rietumos; mēs esam uzvarējuši karu Austrumos.”

(b) Organizācija u. c.

- (i) Baltijas landesvēra štābs gandrīz pilnībā sastāv no vāciešiem. Tā komandieris majors Flečers ir prūsis, tāpat kā viņa štāba priekšnieks un adjutants. Žandarmerijas priekšnieks leitn. Hofmans arī ir prūsis. Tomēr šie virsnieki ir bijuši ārkārtīgi pieklājīgi un laipni pret Antantes virsniekiem, un mūsu darba izpildīšanai nav likti nekādi šķēršļi.
- (ii) Esplanāde, kas ir liels parāžu laukums pilsētas centrā, cauriem rītiem tiek izmantota Baltijas rekrūšu apmācīšanai. Šādus jauno rekrūšu vadus, daļēji ietērptus vācu uniformās, apmāca apieties ar ieročiem, soļot ierindā, apieties ar ložmetējiem, kā arī doties pārgājienos. Maršējot viņiem māca dziedāt patriotiskas vācu dziesmas. Viņu vecums svārstās no 16 līdz pāri par 30 [gadiem]. Daudzi 14-gadīgi zēni tiek izmantoti kā kurjeri un nēsā *feldmutze*¹⁶ ar vācu un prūšu kokardi. Visus rekrūšus apmāca vācu virsnieki un kara laika virsnieki. Rekrūšus lielākoties ir viegli sagatavot par karavīriem, viņi ļoti labprāt mācās.
- (iii) Īstais vācu karaspēks¹⁷ tiek izmantots kā policija, sargposteņi utt. un samērā daudz pavada ceļā marša gaitā. Vācu karaspēka daļas ar ložmetējiem un artilēriju izgāja no Rīgas 18. jūnija naktī,¹⁸ taču es nevaru pateikt, cik daudz un no kādiem pulkiem. Viņi virzījās uz austrumiem un ziemeļaustrumiem.

- (iv) Vāciešiem ir bruņots automobilis ar vieglo lauka lielgabalu (77 mm) un diviem ložmetējiem. Laiku pa laikam tas pilnā ātrumā braukāja cauri pilsētai ar visu apkalpi metāla bruņucepurēs un automobiļa ārpusē uzkrāsotu dzelzs krustu. Tas acīmredzami tiek darīts, lai iespaidotu Rīgas iedzīvotājus.

6. Vācbaltieši.

Man jāsaka, ka gandrīz visi vācbaltieši iesaukšanas gados ir tikuši mobilizēti. Pat vecāki vīri valkā baltiešu karavīru cepuri – vācu cepuri ar gaiši zilu aploku un zili balto baltiešu kokardi. Viņu attieksme pret latviešiem ne tuvu nav draudzīga. Piemēram, ja kāds cilvēkam jautā, vai viņš ir vācbaltietis vai latvietis, un, ja viņš ir vācbaltietis, tas sašutis atbildēs: “Protams, es esmu vācbaltietis. Latvieši visi ir boļševiki.” Gandrīz visi vācbaltieši par latviešiem sacis to pašu. Visvairāk viņi baidās, kā viņi saka, no tā, ka gadījumā, ja vācieši aizies, boļševisms atgriezīsies. Viņi visi ir vienisprātis, ka latvieši nekad nebūs spējīgi pārvaldīt paši savu valsti un tie nonāks Krievijas vai Vācijas iespaidā. Viņu nostāja liecina, ka tie pilnībā simpatizē Vācijai, un viņi deklarē, ka Tēvzeme nekad nepieņems miera nosacījumus.

Ārēji vācbaltieši ir diezgan draudzīgi pret Antanti. Daži virsnieki ir pavisam laipni, taču nesper nekādus tālākus soļus, lai nodibinātu draudzīgākas attiecības ne ar britiem, ne ar amerikāņiem. Saņemt [militāru] sveicienu no vācbaltiešu karavīra nav retums.

7. Latvieši.

Latvieši, īpaši latviešu virsnieki, izturas pret Antanti ar vislielākajām simpātijām, sevišķi pret Lielbritāniju, no kuras viņi cer sagaidīt visu iespējamo palīdzību.

(a) Piemēram, leitn. Jānis Ķīselis,¹⁹ kurš komandē rotu pulkv. Baloža²⁰ latviešu spēkos, atstāstīja man šādu gadījumu. Viņš pateicis savai rotai, ka viņam ir dažas jaunas uniformas, un viņi visi [karavīri] jautājuši, vai tās ir britu uniformas. Pēc tam, kad viņš atbildējis noliedzīgi, visi bijuši ļoti sarūgtināti.

(b) Tāpat briti un amerikāņi²¹ tika uzaicināti uz latviešu koncertu 18. jūnijā, un, ienākot zālē, vairāk par diviem tūkstošiem personu tos skaļi, ar lielāko sajūsmu sagaidīja. Viņu attieksme pret vāciešiem ir augstākā mērā naidīga, un vienīgi ar lielākajām grūtībām militārās varas iestādes attur karavīrus no sacelšanās pret ienaidniekiem. Viņi gatavojas pie pirmās izdevības atbrīvot savu zemi no vācbaltiešiem un atdot to saviem pašu tautiešiem. Latvietis uzskata vācbaltieti par vācieti ar tīri vāciskām simpātijām. Viņi ir ļoti neapmierināti ar Niedras²² valdību, ko izveidoja vācieši. Piemēram, viņi saka: “Ja mēs sūdzamies par kaut ko valdībai, tā atbild, ka jāvaino vācu militārās varasiestādes, kas, savukārt, kad tām kaut ko jautā, atbild: “Mēs izdarījam to ar jūsu pašu valdības piekrišanu, tādējādi tā ir viņas vaina.””

Skaidrs, kā norāda latvieši, ka Niedras valdība ir vienīgi aizsegs, aiz kura darbojas vācu militaristi. Žēl skatīties, cik mazs iespāids latviešiem ir viņu pašu pilsētā Rīgā.

8. Krievi.

Firsts Līvens,²³ kas komandē krievu spēkus, šķiet, ir noskaņots pret Antanti visaugstākā mērā draudzīgi, taču daži krievu virsnieki viņam stipri neuzticas. Es citēju, ko teikuši gan seši virsnieki, kas atbraukuši no Polijas, gan trīs, kas piederīgi misijai Ukrainā, bet izbēguši un nokļuvuši līdz Rīgai. Es viņiem jautāju, vai tie varētu pievienoties firstam Līvenam, bet sekoja vienprātīgs atteikums. Viņi vēlējās doties uz Murmanas krastiem²⁴ vai pievienoties Kolčakam,²⁵ bet neiestāsies Līvena spēkos, jo neuzticas to

vadītājam, apsūdzot viņu provāciskās simpātijās. Firsta Līvena korpUSA krievu virsnieki nav sevišķi labi noskaņoti pret Antanti. Viņi saka, ka briti apsolijuši tiem palīdzību, bet pametuši nelaimē, no kuras tiem jātiek ārā saviem spēkiem, kā paši prot. Šī ticība ir nelabvēlīga, un, ja tā izplatīsies, iespējams, nākotnē tai būs ļoti nopietnas sekas, jo no tā, ko esmu pieredzējis, esmu pārliecināts, ka vācieši dara visu, lai tuvinātos ar krieviem, lai apvienotos ar tiem un padarītu sevi vajadzīgus šai valstij, kad apstākļi kļūs labvēlīgāki. Kā jau es atzīmēju, vācu virsnieki ar to atklāti plātās.

Piezīmes.

Ir acīmredzams, ka vācieši nedomā brīvprātīgi aiziet no Latvijas. Ja viņi būs spiesti to darīt, viņi kontrolēs šo zemi ar vācbaltiešu palīdzību, kurus viņi organizē tik ātri, cik var. Viņi cer galu galā apvienoties ar Krieviju un tādā veidā atgūt to, kas uz laiku zaudēts. Latviešu noskaņojums pret vāciešiem un vācbaltiešiem ir ārkārtīgi naidīgs un ar katru dienu kļūst arvien naidīgāks, tas galu galā var beigties ar nopietnu konfliktu, ja vācieši ļoti drīz neaizies. Latvieši labprāt pieļautu, ka visa valsts nonāk Lielbritānijas ietekmē. Man nav šaubu, ka Latvijā joprojām ir stipra boļševiku ietekme, sevišķi Rīgā, un tāpēc latviešiem ir īpaši svarīgi būt pietiekami organizētiem un apbruņotiem, lai spētu uzturēt kārtību.

Avots: Hoover Institution Archives, American Relief Administration, European Unit, box 337, folder 5.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Par H. Aleksandra darbību Latvijā sk.: EDGARS ANDERSONS. Latvijas vēsture, 1914–1920. Stockholm 1967, 462., 471.–472., 487.–488. lpp. u. c. Nozīmīgas atmiņas par savu darbību H. Aleksandra tulka amatā atstājis bijušais Latvijas armijas Virspavēlnieka štāba virsleitnants Kārlis Lauciņš, tomēr arī viņš runā vienīgi par dienestu Vācu zemessargu štābā.
- ² Sk.: EIŽENS SKURUPLIS. Pulkežleitnanta Aleksandra un Landesvēra darbība Latvijā. In: Akadēmiskā Dzīve 1979, Nr. 21, 34.–42. lpp.; INTA PĒTERSONE (atb. red.). Latvijas Brīvības cīņas 1918–1920. Enciklopēdija. Rīga 1999, 302. lpp. u. c.
- ³ Pēteris Stučka (1865–1932), latviešu revolucionārs, PSRS valstsvīrs. No 1917. gada Padomju Krievijas tieslietu tautas komisārs, 1919. gadā bija Padomju Latvijas valdības vadītājs.
- ⁴ Boļševiku varas periodā Rīgā darbojās samērā neliela koncentrācijas nometne Zaķusalā, kuras apmērs un ieslodzīto skaits Rietumu presē un dažāda līmeņa sarakstē tika daudzārt pārspīlēts, acīmredzot šī iemesla dēļ arī H. Aleksanders pēc inerces padomju varas represijas saista ar “salām”.
- ⁵ No 1919. gada aprīļa palīdzību sniedza Amerikas Palīdzības administrācija (*American Relief Administration*), kuras pārstāvji maija beigās ieradās Rīgā un drīzumā sāka iedzīvotājiem izsniegt miltus un citas pārtikas preces. Sīkāk sk.: ĒRIKS JĒKABSONS. Amerikāņi Rīgā: Amerikas Palīdzības administrācija 1919. gada maijā–jūnijā, darbības pirmais posms. In: Latvijas Arhīvi 2013, Nr. 3/4, 113.–154. lpp. Pieejams: http://www.arhivi.gov.lv/sitedata/ZURNALS/zurnalu_raksti/113-154-Eriks_Jekabsons.pdf
- ⁶ Aprēķins šķiet neprecīzs, taču ziņojumā teksts ir tieši šāds, ar jautājuma zīmi.
- ⁷ Ostrublis – Vācijas okupācijas varas ieviests maksāšanas līdzeklis okupētajās teritorijās austrumos.
- ⁸ “A. T.” – restorāns un vēlāk arī kinoteātris Kaļķu ielā 10 (tagad Kaļķu iela 24).
- ⁹ Tagadējā Brīvības iela.

- ¹⁰ *Café Reinor* – t. s. Reinera kafejnīca atradās Zirgu un Vaļņu ielas stūrī.
- ¹¹ Frankfurte pie Mainas – viesnīca un izklaides iestādes Aleksandra (Brīvības) ielā 25; 19. gs. 70. gadu sākumā nams nojaukts.
- ¹² “Viktoria” – restorāns Brīvības un Dzirnau ielas stūrī.
- ¹³ Šis H. Aleksandera ziņojums numurēts ar ciparu “2”, 1. dokumentā publicēts 8. jūnija ziņojums bez numerācijas, kurā turklāt nav runas par redzēto Rīgas cietumos, bet šajā ziņojumā tiek minēts 10. jūnijā rakstīts ziņojums. Tādējādi jāpieņem, ka tāds pastāv, taču kopija netika nosūtīta ASV misijas pārstāvjiem, tāpēc tas nav atrodams Hūvera institūta arhīvā.
- ¹⁴ Alfrēds Flečers (*Fletcher*, 1875–1959), Vācijas armijas majors. No 1919. gada 1. februāra līdz jūlijam bija Baltijas landesvēra komandieris, 1919. gada jūnijā arī Rīgas pilsētas militārās gubernators. Pēc tam atgriezās Vācijā.
- ¹⁵ Viesnīca “Petersburg” atradās Pils laukumā pretī Rīgas pilij.
- ¹⁶ *Feldmütze* (vācu val.) – Vācijas armijas karavīra lauka uniformas cepure.
- ¹⁷ Domātas t. s. Dzelzsdivīzijas vienības.
- ¹⁸ Tās devās uz Vidzemi, kur 19. jūnijā atsākās t. s. Cēsu kaujas ar Igaunijas armiju un tās sastāvā ietilpstošo Ziemeļlatvijas brigādi, vācu Dzelzsdivīzijas daļas uzbruka Limbažu virzienā.
- ¹⁹ Jānis Ķiselis (1897–1941), Latvijas armijas virsnieks, policijas ierēdnis. No 1918. gada decembra virsnieks Latvijas Pagaidu valdības bruņotajos spēkos, no 1919. gada janvāra – landesvēra 1. atsevišķajā latviešu bataljonā, pēc tam brigādē. No 1919. gada 26. maija rotas komandieris Rīgas jaunformējamajos spēkos, no augusta – armijas Virspavēlnieka štābā. No 1919. gada decembra līdz 1920. gada aprīlim militārais atašejs Londonā. 1920. gada septembrī atvaļināts, kapteinis. No 1923. gada policijas dienestā, aprīņķa, iecirkņa priekšnieks Rīgā, no 1935. gada Iekšlietu ministrijas Administratīvā departamenta policijas inspektors. Pēc valsts okupācijas apcietināts, nogalināts Rīgas Centrālcietumā 1941. gada jūnijā. Lāčplēša Kara ordeņa kavalieris.
- ²⁰ Jānis Balodis (1881–1965), Latvijas armijas ģenerālis, vēlāk – valstsvirvs. No 1919. gada marta landesvēra 1. latviešu bataljona, pēc tam brigādes, no 1919. gada jūlija Latvijas armijas Vidzemes divīzijas komandieris. No 1919. gada oktobra līdz 1921. gada aprīlim armijas virspavēlnieks, 1931.–1940. gadā kara ministrs. 1940.–1956. gadā padomju apcietinājumā. Miris Rīgā.
- ²¹ Rīgā šajā laikā atradās gan ASV delegācijas miera konferencē sūtītā misija, gan Amerikas Palīdzības administrācijas misija.
- ²² Andrievs Niedra (1871–1942), mācītājs, rakstnieks, politisks darbinieks. Pēc 1919. gada 16. aprīļa vāciešu organizētā apvērsuma provāciskās valdības Ministru prezidents (jūlija sākumā valdība izbeidza darbību). No 1919. gada bijis emigrācijā Vācijā, Polijā (Viļņā), pēc atgriešanās Latvijā un izraidīšanas 1924. gadā atkal devies uz Vāciju. Atgriezās vācu okupācijas laikā, miris Rīgā.
- ²³ Anatols Līvens (1873–1937), firsts (kņazs) Kurzemes guberņā, Krievijas armijas kavalērijas rotmistrs. No 1919. gada janvāra landesvēra krievu nodaļas komandieris, 22. maijā nodaļa piedalījās Rīgas ieņemšanā, kaujās ievainots. No 6. jūnija krievu brīvprātīgā korpusa pavēlnieks, jūlijā ar karaspēka daļu devās uz Krievijas Ziemeļrietumu brīvprātīgo (N. Judeņiča) armiju, kur komandēja divīziju. Miris Latvijā.
- ²⁴ Murmanas krasti (*Murmanskij bereg*) – Barenca jūras piekrastes apgabals Krievijā, Murmanskas apgabalā. Aplūkojamajā laikā tur notika cīņas starp Sarkano armiju un pretlieliniecisko Krievijas Ziemeļu brīvprātīgo armiju, ko atbalstīja Lielbritānija.
- ²⁵ Aleksandrs Kolčaks (1874–1920), Krievijas Kara flotes admirālis, viens no ievērojamākajiem Krievijas pilsoņu kara pretlieliniecisko spēku pavēlniekiem, no 1918. gada novembra militārs diktators Sibīrijā.